

ענבי הדס, ואם אפשר לצאת יד"ח במקצת הדס או ערבה

א. בסוכה ל"ב ב' תנן דהס כו' או שהיו ענביו מרובות מעליו פסול, ואם מיעוטן כשר, ואין ממעטין ביום טוב. ובגמ' ל"ג ב' אמר רב חסדא דבר זה רבינו הגדול אמרו, והמקום יהיה בעזרו לא שנו אלא ענביו שחורות אבל ענביו ירוקות מיני דהדס הוא וכשר, אמר רב פפא אדומות כשחורות דמיין, דאמר רבי חנינא האי דס שחור אדום הוא, אלא שלקח.

עוד אי' בגמ' תנו רבנן אין ממעטין ביום טוב, משום רבי אליעזר ברבי שמעון אמרו ממעטין, והא קא מתקן מנא ביום טוב, אמר רב אשי כגון שלקטן לאכילה, ורבי אליעזר ברבי שמעון סבר לה כאבוח, דאמר דבר שאין מתכוין מותר.

והנה במס' מעשרות פ"א מ"ג גבי עונת המעשרות תנן וכל השחורים משינקידו. ובירושלמי (ה"ב) וכל השחורין כגון ענבי הדס וענבי סנה. משינקידו. תני רבי חנינא בר פפא משיעשו נקודות נקודות שחורות.

והנה לפ"ז שענבי הדס חייבים במעשר, א"כ כשאמרו בגמ' שלקטן לאכילה היינו שעושרם קודם לכוון, וכיון שביו"ט אין מפרישין תרומה הרי צ"ל שהפריש תרומה מערב יו"ט.

ב. ויש לדון באופן שהענבים אינם מרובים מעליו שכשר ולא עושרם נמצא שחלק מההדס הוא טבל, והרי אין יוצאים באתרוג שהוא טבל, ע' סוכה ל"ד ב' דפליגי באתרוג של דמאי משום דאי בעי מפקר נכסיה, אבל טבל ודאי שאין יוצאים, וכאן נמצא שחלק מההדס הוא טבל.

ג. הנה יש לדון אם היתה ערבה יותר מכדי שיעורה אלא שיש סיבה שאינו יוצא אלא בכדי שיעורה, וכגון אם היתה ערבה של ד' טפחים וג' טפחים למטה שלו וטפח העליון אינו שלו אם יוצא בזה, (וכן יש לדון באומר שרוצה לצאת רק בג' טפחים ממנה) אם נימא דיוצא בג' טפחים אלו בלבד ולא בשאר, וכן יש לדון במי שהיתה לו ערבה ומכר את חלקה העליון לאחר אבל נשאר לו כשיעור ערבה אם יוצא יד"ח ביום הראשון, אבל מ"מ י"ל כן דאפשר לצאת בחלק מהערבה כשיש בה שיעור אף שאין יוצא בכל הערבה, ובבבא"ל ס"י תרמ"ו סוף סעיף ה' בשם הב"ח דאם היה רוב שיעור ההדס עבות אף הוא גדול מאוד לא בעינן שיהא רוב גדלו בעבות אלא רוב שיעורו דהיינו קרוב לשני טפחים, ומבואר שם דאף שהשילוש למטה ולמעלה אין שילוש מהני, ולכא"ו ההדס שיוצא בו יד"ח הוא רק למטה ולא למעלה, וא"כ ה"נ בהנ"ל, ואמנם אם יתחד ראשה של הערבה יפסל משום נקטם ראשה אבל כאן הערבה שלמה ולא נקטמה וי"ל

דשפיר יוצא בה,

וא"כ אף אם נימא שכשנכפף ראשה חשיב שלא כדרך גידולה, ע' בחזו"א או"ח ס"י קמ"ו ס"ק ל"ה שכן חלק בערבה צריך להיות דרך גידולו, אבל יש לדון אם יש בה כדי שיעור שלא נכפף י"ל שיוצא בה וכש"נ.

והנה רבנו הגר"ח קניבסקי השיב ע"ז "ל"ש לצאת בחלק", שוב שאלתי את כב' רבנו זללה"ה בעל אילת השחר אודות רוב הערבות שנכפפות ואמר לי שאפשר לצאת במה שיש בשיעור למטה ושאלתי אם ה"ה אם מכר חלק העליון ואמר דאפשר שיהיה.

ד. וצ"ל שהרי יוצא יד"ח בהדס עצמו ולא בענבים שלו, וע"כ אין עיכוב מה שהענבים הם טבל, ולפ"ז גם אם מכר את הענבים לאחר אין מניעה לצאת בהדס.

ה. במדרש רבה אמור פרשה ל' אי' שלובל יש בו טעם ואין בו ריח היינו שלתמרות יש טעם ואין ריח, ולהדס יש ריח ואין טעם, והרי מצינו בו טעם בענבי הדס, וצ"ל שאין זה עיקר הפרי כמו בלובל שעיקר הפרי הוא תמרות, וע' בשו"ע ס"י ר"ג.

וע' שו"ע או"ח ס"י ר"ג סעיף ה' בני אסא אף ע"ג דבישול והויין כפירות, אינו מברך אלא שהכל. וע"ש במ"ב (ס"ק ו) בני אסא היינו ענבים קטנים שרגילין להמצא בהדסים: (ז) אלא שהכל, דלא חשיבי והו"ל כפירות שמוציאין אילני סרק ע"כ.

בד' הגר"א שענני כבוד נסתלקו ממעשה העגל עד ט"ו תשרי

א. בס' קול אליהו ובס' דברי אליהו פ' אמור הובא בשם הגר"א שלמ"ד סוכה כנגד ענני כבוד והרי ענני כבוד היו מיציאת מצרים ולמה לא נקבע סוכות לזמן שיצאו ממצרים, ותי' הגר"א שאחר חטא העגל נסתלקו ענני כבוד, ואח"כ ירד משה מהר סיני ביום הכפורים למחר ב"א אמר לעם ישראל על תרומת המשכן ואח"כ בימים י"ב וי"ג תרמו תרומת המשכן שהרי כתוב והם הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר ומשמע שני בקרים, ואח"כ ביום י"ד הכריזו איש ואשה אל יעשו עוד לתרומת הקדש ובט"ו התחילו לבנות, ואז חזרו ענני כבוד, ולכן נקבע סוכות זכר לענני כבוד ליום זה.

והנה הרוקח בהל' עירובין ס"י קע"ח "וכן משמע בירושלמי בפ' ר' עקיבא בשבת ניתנה תורה לישראל ואמר' במכילתא מקול הדיבור חזרו לאחוריהם י"ב מיל הרי יצאו מתחומן, י"ל הואיל ועננים מקיפים אותם הוי כמחיצות בני אדם כאילו לא יצאו, וכן בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג.

וצ"ע שהרי הוצאה למדו בשבת ריש פ' הזורק מקרא דויכלא העם מהביא והרי היו מוקפים ענני כבוד, ואין זה רשות הרבים, ומוכח שעננים אין דינם כמחיצה, ושמעתי מתרצים ע"פ ד' הגר"א שאחר העגל נסתלקו ענני כבוד וחזרו רק עד שנמחל עון העגל ופסוק הנ"ל שהיה בזמן תרומת המשכן היה קודם שחזרו ענני כבוד. וע' פמ"ג אשל אברהם ס"י שצ"ז ד.

ב. ובשבת צ"ח רה"ר מקורה פטור שאינו דומה לדגלי מדבר וק' ע"ז שהרי היו ענני כבוד, וע"פ הנ"ל אי"ש שבאותו זמן באמת לא היו ענני כבוד.

ג. והנה בעיקר ד' הגר"א מקשים מנחמיה [פ"ט י"ח] אף כי עשו להם עגל מסכה ויאמרו זה אלהיך אשר העלך ממצרים ויעשו נאצות גדלות: ואתה ברחמך הרבים לא עזבתם במדבר את עמוד הענן לא סר מעליהם ביוםם להנחתם בהדרך ואת עמוד האש בלילה להאיר להם ואת הדרך אשר ילכו בה.

ומבואר שלא נסתלקו ענני כבוד אחר מעשה העגל. ושמעתי בשם כב' הגר"ח קניבסקי שבאמת ד' הגר"א מפורשים בתרגום שיר השירים פרק ב' פסוק י"ז "ועבדו בני ישראל ית עגלא דדהבא ואסתלקו ענני יקרא די מטללין עלוהיון", אלא שמדויק בד' התרגום שהעננים שעליהן נסתלקו וזהו שאמר די מטללין והיינו אותם שהיו לצל, אבל העננים שהיו בצדדים נשארו וא"כ י"ל דמה שנאמר בנחמיה קאי על העננים שבצדיהם.

ד. אבל לפי הנ"ל הרי העננים שבצדדים לא נסתלקו ורק העננים שמעליהם נסתלקו, א"כ הקו"מ מקורה א"ש שבאמת באותו זמן לא היתה מקורה כיון שהענן למעלה נסתלק, אבל אכתי איך למדו רה"ר מויכלא העם מהביא והרי היו מחיצות בצדדים.

ה. והנה ל' הכתוב בנחמיה הוא "את עמוד הענן לא סר מעליהם ביוםם להנחתם בהדרך", ולפי תי' הנ"ל הרי הענן מעליהם סר ורק הענן בצדיהם לא סר, וצ"ל שהכוונה על בסמוך.

אולם אפ"ל עוד דהנה במכילתא ריש פ' בשלח על הפסוק וד' הולך לפניכם בעמוד ענן אי' "שבעה עננים ארבע מארבע רוחותיהם אחד למעלה ואחד למטה אחד שהיה מהלך לפניהם כל הנמוך מגביהו וכל הגבוה משפילו", וא"כ אפ"ל שכל העננים בצדיהם ומעליהם נסתלקו, ורק הענן שהלך לניהם נשאר, וכמו שאמרו בנחמיה שהענן ועמוד האש לא סרו, ולפ"ז שפיר י"ל כהנ"ל שבאותו זמן לא היו מחיצות והיה רה"ר.

ו. ועדיין ק' בעירובין י"ז שלמדו הוצאה מקרא דאל יצא איש ממקומו וע' תו' שבת ב' א', ופסוק זה נאמר בפ' בשלח קודם מעשה העגל ועדיין היו ענני כבוד.

וע' בס' בית אלקים להמב"ט פרק ל"ז שדן אם עשו סוכות במדבר שהרי היו תחת ענני כבוד והיו סוכה תחת אהל, וצ"ע בסוכה כ"ו מישאל ולאצפן נטמאו בנדב ואביהוא וכן נושאי ארונו של יוסף היו טמאים, ואם ענני כבוד הוי אהל למה לא נטמאו כל ישראל.

וע' ריטב"א שבת צ"ח דרה"ר דוקא אינה מקורה כמו דגלי מדבר, שכי' דענני כבוד לא חשיב מקורה.

צבא הלוי

פרט ועוללות מתורת רבנו
צבי אליהו הלוי שטיינברג
של"ט א

כבוד חוה"מ, ואם נקרא יו"ט

א. הגרע"א בשו"ת ח"א בהשטות לתשו' א' הוכיח מל' הרמב"ם פ"ו מהל יו"ט ששמחה נוהגת בחוה"מ אבל כבוד עונג לא.

וקי ע"ז מל' המשנה סוכה מ"ח א' ההלל והשמחה שמונה כיצד מלמד שחייב אדם בהלל ובשמחה ובכבוד יו"ט אחרון של חג כשאר כל ימות החג, ומבואר שבכל ימות חג והיינו אף בחוה"מ יש כבוד. וד"ז שאלתי **לרבינו בעל קהלות יעקב** זללה"ה ואמר שבאמת הרי מבואר שיש מקצת כבוד ועונג בחוה"מ, ועי' כן בשעה"צ סי' תקל"ס ק"ק ד' שהביא ממכילתא פ' בא דדריש מקרא דיש כבוד ועונג בחוה"מ וקי' להרמב"ם, ועי"כ צ"ל דאמנם אין כבוד ועונג כמו וי"ט, אבל מ"מ צריך לכבדם יותר מימות החול ע"ש.

אלא שמ"מ קי' שהרי במשנה אמרו שחייב בכבוד יו"ט אחרון כשאר ימות החג, ומשמע שדינם שוה, ובאמת ל' המשנה צ"ב בלא"ה שפתח בהלל ושמחה וסיים בהלל ושמחה וכבוד וצ"ע.

ב. בגמ' כ"ט ב' קפסיק ותני ל"ש ביו"ט ראשון ול"ש ביו"ט שני בשלמא יבש הדר בעינן וליכא אלא גזול בשלמא יו"ט ראשון דכתיב לכם משלכם אלא ביו"ט שני אמאי לא כו'.

והנה כוונת הגמ' לימי חוה"מ ולא ליו"ט שני, דהנה הראשונים נחלקו ביו"ט שני בזמניו דבקיאינן בעיבורא דירחא, אם יש להחמיר בו לענין לולב כמו יו"ט ראשון או כמו שאר הימים עי' ריטב"א ור"ן, אבל עכ"פ בזמן המשנה שלא היו בקיאים בעיבורא דירחא, ודאי שיו"ט שני דינו כיו"ט ראשון, ועי"כ מדהקי בגמ' יו"ט שני אמאי שהכוונה על חוה"מ, וביותר שהרמב"ן וריטב"א פ' דקאי על לולב במקדש כל ז'.

והנה במ"ב סי' קפ"ח ס"ק כ"ז כי "חוה"מ דינו כר"ח לענין שאין צריך לחזור וה"ה לענין שאם נזכר קודם שהתחיל הטוב והמטיב אומר בא"י אמ"ה שנתן מועדים לעמו ישראל לששון ולשמחה ואינו חותם כמו בר"ח", וכי' בשעה"צ "כן משמע ממגן גבורים וכמו שאומרים בתפלת מוסף או שיאמר ימים קדושים וכמו שכתבו שאר אחרונים אבל לא יאמר ימים טובים [ר"ל]". והנה מצינו כן בשו"ע סי' תצ"ג ס"ג נוהגים שביו"ט אומר את יום טוב מקרא קודש הזה ובחש"מ אומר את יום מקרא קודש הזה, ועי"ש במג"א "ובחש"מ אומר וכו' ש"מ דח"ה לא מקרי יו"ט ואין לומר בברכת המזון הרחמן הוא ינחילנו ליום שכלו טוב", ועי"ש בבית מאיר שהביא מהריטב"א בסוכה דף ל"ח סוף ד"ה ורמינהו שחוה"מ איקרי יו"ט, [אלא שמ"מ כ' בריטב"א שם שאין לומר יו"ט מקרא קדש כדי שלא להשוותו לגמרי ליו"ט], וסיים בבית מאיר "ועי' במנחות ו' ע"ב ותליא בפלוגתא הפוסקים אם חש"מ זמן הנחת תפילין", וכפי הנראה שיש כאן ט"ס וצ"ל מנחות דף ל"ו ע"ב דאי' שם גבי תפילין פרט לשבתות וימים טובים, והשתא להסוברים שחוה"מ לאו זמן תפילין הרי שנכלל ביו"ט וחזינן דאיקרי יו"ט, ועי' ט"ז סי' תרס"ח ס"ק א'.

נשים בחול המועד

בבאוק"ל סי' תק"ל מבואר שבספק איסור מלאכת חוה"מ תלי' דאם איסור מלאכה בחוה"מ מה"ת יהא לחומרא ואם מדרבנן יהא לקולא, והנה גם אם הוא מה"ת הרי הוא בעשה ואין בו לאו, והרי בתו' קדושין ל"ד א' מבואר שעשה דשביית יו"ט נשים פטורות ממנו משום דהוי מעשה ז"ג, וא"כ בפשטות גם עשה של שביית חוה"מ אינו בנשים, ואטו ספק מלאכת חוה"מ יהא בו נפ"מ שבאנשים לחומרא ובנשים לקולא, ועמשי"כ בענין תפילין בחוה"מ.

יין בחול המועד

בסוכה מ"ז ב' לימא מסייע ליה לרב נחמן דאמר רב נחמן זמן אומר אפי' בשוק דאי אמרת בעינן כוס כוס כל יומא מי איכא, ופירש"י ואין יין מצוי לכל אדם בחולו של מועד.

והנה ברמב"ם פ"ו מהל' יו"ט ה"ז שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים כולם אסורים בהספד ותענית וחייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב הוא ובניו ואשתו כו' והאנשים אוכלים בשר ושותין יין שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין כו', והנה יש אומרים שצריך לשתות בכל יום בחוה"מ רביעית יין

ולכא' קי' מגמ' זו שאם הוא חייב לשתות בכל יום רביעית איך אפשר שאינו מצוי, ומוכח שא"צ לשתות בכל יום רביעית. שוב שמעתי שהגר"ש אלישיב ז"ל נשאל ע"ז והשיב שהרי בגמ' מבואר בפסחים ק"ט א' שבזמן ביהמ"ק אין שמחה אלא

בבשר ובזה"ז אין שמחה אלא ביין, וא"כ י"ל דכוונת הגמ' בזמן ביהמ"ק שאז לא היו מקפידים לשתות יין כל יום אלא בשר.

ולכא' תימה דאם צריך לשתות יין כל יום בחוה"מ א"כ אם שכח להזכיר של חג בברכת מעין שלש יתחייב לחזור, כיון שהוא חייב בה וכמו אם שכח להזכיר של יו"ט בברכה מ"ז בשבת ויו"ט שחייב לאכול בהם פת, כמבואר בברכות מ"ט. אך אפשר שאף שצריך לשתות יין אבל א"צ לשתות רביעית וא"כ אין חייב לברך מעין שלש.

והנה לר' אליעזר שצריך לאכול י"ד סעודות, ולד' הסוברים שברכת המזון אף ביחיד טעונה כוס, א"כ ע"כ שיש לו כוס כל יום מחול המועד. ובפשטות הגמ' לא אתי' כר' אליעזר, ובלא"ה י"ל שבגמ' איירי גם בחול המועד פסח. אך באמת שעי' בתו' כ"ז א' ד"ה אי שלר' אליעזר סגי במיני תרגימא והרי ע"ז א"צ כוס וא"כ לק"מ.

כתותי מיכתת שיעוריה

א. בסוכה ל"ה א' אתרוג של ערלה לה פסול כו' לפי שאין בה היתר אכילה, ובתו' הקי' תיפו"ל דאתרוג של ערלה יש בו דין שרשיפה וכתותי מיכתת שיעוריה.

והנה יל"ע באופן שאסור לשרפו, וכגון אתרוג של ערלה שיש בו דין שריפה וכתותי מיכתת שיעוריה, נתערב עם אתרוג של תרומה ועתה מספק א"א לשרפו, אם כל א' מהם פסול מספק שמא הוא אותו אתרוג שיש עליו דין שריפה וכתותי מיכתת, או דכיון שבמציאות א"א לשרפו ונמצא שאין עומד לשריפה ממילא בטל ממנו דין כתותי ושניהם כשרים. והיינו שיש לדון אם דין כתותי הוא משום חלות דין שריפה שעליו או משום שעומד לשריפה.

ואם נימא שבה אין כתותי, הרי אפ"ל דלהכי הוצרכו לטעם שאין בו היתר אכילה כגון שא"א לשרפו, וכגון שנתערב עם תרומה, אך משום שאין בו היתר אכילה שפיר יש לפסלו.

ב. והנה בסנהדרין קי"א ב' אי' שכתבי הקדש של עיר הנידחת יגנוז, והיינו שא"א לשרפם משום לא תעשון כן לד' אלקיכם.

והקי' מהרי"ל דיסקין (נדפס בס' באר ראי (ע"מ תנ"ג) "ק"ל איזה מכשול יש בהם הא מצוות לאו ליהנות ניתנו ועי' סי' רכ"א ביו"ד שאסרו לישאול ספר ממורד ע"ש הטעם שיכול ליקח בשכר משאכ"כ, ואולי דאתי לידי מכשול למכירה או לקדש אשה, ולומר דע"כ פטרו הצבור מלקנות ס"ת וכדומה, ג"ז הנאת מצוה ואפי' מה שהיו יכולין לזכות זא"ז לקנמות ס"ת כדו' נ"ל דהכל הנאת מצוה חשיבא".

וכי' שם "ואולי כיון דחיובא דשריפה רמיא עלה אלא שא"א לקיים חשיב כתותי מיכתת שיעורא, וכי"ז תליא במחלוקת הפוסקים במידי דשיעורו מעצמו כמו כאן, עי' ד"מ דשיעור פ' כדי ג' תיבות (על דרך משל שיעור פסוק כדי שלש תיבות) ואין יוצאין בקריאתה". ומבואר בדבריו שדבר שיש בו דין שריפה אף שא"א לקיימו מ"מ חשיב כתותי משום חלות דין שריפה שעליו ולא משום שבמציאות הולך לשריפה.

ויש להוסיף עוד שהתו' הוסיפו דאפשר שאף מה"ת יש דין שריפה בערלה, ומשמע דאי רק מדרבנן לא ה"י קשה להו, ולכא' אף הוי מדרבנן מ"מ הרי עומד לשריפה, ועי' ברעק"א, ומבואר בתו' דצריך דין שריפה מה"ת, ויש לבאר ע"פ הגרש"ש שדין דרבנן אינו דין בחפצא, וד"ז אינו גורם לכתותי, ואילו כתותי היה מה שבמציאות עומד לשריפה אין נפ"מ בין דאורייתא לדרבנן, אך להנ"ל הוא משום חלות דין שריפה שיש עליו וא"כ יש לחלק בין דין שריפה מה"ת לדין שריפה מדרבנן.

ג. ויש למצוא עוד אופן בר"ן נדרים ט"ז ב' אי' דאפשר לאסור בנדר גם דבר שאין בו הנאה וכגון קונם זריקת צרור עלי אסור, (ועי' באו"ש פ"ג מנדרים ה"ו ובס' זכר דבר סי' ח), ולכא' ה"ה שיכול לאסור צרור שלו בזריקה על אחרים. והרי נדר יכול לאסור גם על אחרים, וא"כ משכח"ל שאסר את הערלה שלא יעשו בה מעשה שריפה, וא"כ א"א לשרפה ולד' מהריל"ד מ"מ יהא בה דין כתותי.

הערות בענין כתותי מיכתת שיעוריה

א. יבמות ק"ג ב' ואי ס"ד כדמכתת דמי והא בעינן והבא על הבית וליכא, שאני התם דאמר קרא ונתן את הבית אפי' בשעת נתיצה קרוי בית, והנה כתותי נאמר במקום שצריך שיעור וכמבואר בתו' סוכה ל' ע"א, וגם בבית המנוגע צריך שיעור כמבואר בסוכה ג' שצריך בית של ד' אמות, ואך שיש לדון אם אחר שנטמא נתמעט משיעור ד' אמות אם מטמא, והיינו אם צריך בית רק שיחול עליו דין בית המנוגע או שכל דין בית המנוגע שבו תלי' בשיעור ד', ומגמ' זו יש להוכיח שגם אם

חג הסוכות ושמיני עצרת

א. במדבר פכ"ט (לה) ביום השמיני עצרת תהיה לכם ובתרגום יונתן ביומא תמינאה כנישין תהוון בחדא מן מטילכון לבתיכון כנישת חדא ויומא טבא ואירוע קדיש תהוי לכון כו' ומבואר שפי' עצרת היינו שתפסקו מלישב בסוכה, וכבר שאלו בזה מה טעם שנקרא שם החג על שם שפוסקים מלישב בסוכה, וכי זהו עיקרו של החג. (ובקובץ מוריה אלול תשע"ט נדפס ע"ז מאמר מהג"ר אליהו ברוך פינקל ז"ל).

ב. והנה הפוסקים דנו אם טעה בתפילה בשמיני עצרת ואמר את חג הסוכות אם יצא ע' חיי אדם כלל כלל כ"ח דין ט"ו ושע"ת ומ"ב סי' תרס"ח ס"א.

ובברכי יוסף כי לדון אם שמע נקרא ג"כ חג הסוכות, והביא מרש"י יומא דף ג' על מה שאמרו דשמ"ע רגל בפני"ע לענין פז"ר קש"ב והיינו פייס בפני"ע ורגל בפני"ע כו', ופירש"י רגל בפני"ע שאינו נקרא חג הסוכות, וכ"כ הריטב"א בסוכה דף מ"ו, והביא מירושלמי נדרים ריש פ' הנודר מן המבושל האומר קונם שאני שותה יין בחג דבלי תורה אין שמע בכלל חג ובלשון ב"א נכלל בחג.

אלא שכי' בברכי יוסף שיש להוכיח שמע בכלל חג הסוכות מסוטה דף מ"א גבי הקהל דאי כתב רחמנא בחג הסוכות הו"א אפי' יו"ט אחרון בכלל, ומוכח דחשיב חג הסוכות, וא"כ י"ל דיצא דיעבד כשאמר בשמ"ע את יום חג הסוכות הזה.

ומצינו עוד בד' הרמב"ם בפ"ג מהל' תפלה ה"א שכי' המנהג הפשוט בכל ישראל שמשלימין את התורה בשנה אחת, מתחילין בשבת שאחר חג הסוכות וקורין בסדר בראשית כו' עד שגומרין את התורה בחג הסוכות ע"כ, ולי' הרמב"ם שגומרין את התורה בחג הסוכות מוכח שמע"ע את יום חג הסוכות, (וע"ש עוד בהל' י"ב).

ויש להבין איך אפשר שיקרא חג הסוכות בזמן שאין יושבים בסוכה.

ג. עוד יש להבין מה טעם נקבע קריאת קהלת בחג הסוכות, [וע' בהרחב דבר פ' אמור (ויקרא כ"ג ל"ד) שמשום כך היה מנהג אומות העולם לעלות לירושלים בחג הסוכות ובזכריה הזהיר את אומות העולם אם לא יבואו בחג הסוכות לירושלים, והיינו ע"פ הגמ' בתענית פרק ד' היאך קרבונו של אדם קרב והוא אינו עומד על גבו וע"כ היו באים לירושלים, והוסיף עוד שעל כן נאמר ספר קהלת בחג הסוכות באשר דברים אלו אמר גם לפני חכמי הגוים].

ד. והי' נ' דהנה הרמב"ם בפרק א' מהל' דעות ה"ד הדרך הישרה היא מדה בינונית שבכל דעה ודעה מכל הדעות שיש לו לאדם והיא הדעה שהיא רחוקה משתי הקצוות ריחוק שוה ואינה קרובה לא לזו ולא לזו, לפיכך צוו חכמים הראשונים שיהא אדם שם דעותיו תמיד ומשער אותם ומכוין אותם בדרך האמצעית כדי שיהא שלם בגופו, כיצד לא יהא בעל חמה נוח לכעוס ולא כמת שאינו מרגיש, אלא בינוני, לא יכעוס אלא על דבר גדול שראוי לכעוס עליו כדי שלא יעשה כיוצא בו פעם אחרת, וכן לא יתאוה אלא לדברים שהגוף צריך להן ואי אפשר להיות בזולתן כענין שנאמר צדיק אוכל לשובע נפשו וכן לא יהי עמל בעסקו אלא להשיג דבר שצריך לו לחיי שעה כענין שנאמר טוב מעט לצדיק כו'.

ואח"כ בפ"ב ה"ב כ' וכיצד היא רפואתם מי שהוא בעל חימה אומרים לו להנהיג עצמו שאם הוכה וקולל לא ירגיש כלל, וילך בדרך זו זמן מרובה עד שיתעקר החמה מלבו, ואם היה גבה לב ינהיג עצמו בבזיון הרבה וישב למטה מן הכל וילבש בלויי סחבות המבזות את לובשיהם וכיוצא בדברים אלו עד שיעקור גובה הלב מנו ויחזור לדרך האמצעית שהוא דרך הטובה ולכשיחזור לדרך האמצעית ילך בה כל ימיו, ועל קו זה יעשה בשאר כל הדעות אם היה רחוק לקצה האחד ירחיק עצמו לקצה השני וינהיג בו זמן רב עד שיחזור בו לדרך הטובה והיא מדה בינונית שבכל דעה ודעה, ובמק"א נתבאר וזהו ענין נזירות שאם רואה שנמשך מדאי אחר עוה"ז הרי שירחיק עצמו גם מדברים המותרים עד קצה השני ולא ישתה יין ולא יאכל ענבים ולא יסתפר עד שיתרגל בזאת ואח"כ כשיגמר נזירותו חוזר לדרך האמצעית וכמשי"כ הרמב"ם, ונמצא לפ"ז שתכלית הנזירות אינה ימי הנזירות עצמם אלא תכליתם מה שאחר הנזירות.

וכך היה נראה שבחג הסוכות אמרה תורה צא מדירת קבע ושב בדירת עראי, והיינו שירחיק מתאוות מאוד וישב בדירת עראי, ואפשר שזה גם הסיבה שקורין קהלת בחג הסוכות, והמטרה היא שאח"כ יחזור להיות במידה בינונית.

ונמצא שעיקר המטרה הזמן שאחר הסוכות שאז יחזור להיות במידה בינונית ומתוקנת, ונמצא שעיקר תכלית חג הסוכות הוא שמיני עצרת שאז חוזר לביתו ונוהג במידה בינונית.

ואפשר שעפ"ז מתבאר שעיקר שם חג שמיני עצרת שאז חוזרים לבית ואז חוזרים להיות במידה בינונית, ואפשר שבזה מבואר שגם יום זה נקרא חג הסוכות משום שזהו תכלית חג הסוכות.

נתמעט אח"כ אין לו דין בית המנוגע, שהרי בגמ' הק' דע"י דין כתותי חשיב שאין לו שיעור ומבואר שגם אם אחר שחל עליו דין בית המנוגע נתמעט משיעורו אינו מטמא, ובאמת שהרי בפסוק כתיב והבית כו', ומשמע שכדי ליטמא צריך שיהא דין בית בשעה שבאים לתוכו.

והנה בתוספתא פרה פ"י גבי הזאת מי חטאת באזוב של אשירה ושל עיר הנדחת פסול והובא בר"ש פרה פ"א מ"ז ופי' הר"ש משום כתותי, ובתו"ט פ"י משום שצריך שיעור טפח כדאי' בנדה דף כ"ו, והנה בפרה פ"א מ"ט תנן דגרדומי איזוב בכל שהוא, ובחזו"א פרה סי' י"ד ס"ק ט"ז נסתפק במשתחוה לגרדומין אם מיפסל משום מיכתת כיון שגרדומין בכ"ש הוי כמו לחי ע' עירובין דף פ' ע"ב, וכי' בחזו"א ונראה דדוקא במידי דכשר בכל דבר ואין לו שיעור מכשרין אבל כאן לאו אזוב הוא כיון דעומד לשריפה אבד מציאותו והוי כעפרא, ולפ"ד החזו"א י"ל שגם בית המנוגע שייך בו כתותי כיון שצריך צורה של בית וע"י כתותי אין חשיבות של בית, וצ"ע בתו' סוכה לי' ע"א שכי' שיש כתותי באתרוג משום שצריך בו שיעור אגוז או כביצה, וע"ש שדנו אם יש בו שיעור או לא, ותיפו"ל שמשום כתותי אין לו חשיבות של אתרוג, וע' במאירי עירובין י"ד ב' שסכך ודאי פסול שהרי הוא כעפר דלשריפה קאי ועפר פסול לסכך ולדפנות כשר שאף עפר כשר בהם וזה ע"ד החזו"א, וע' באבי עזרי הלי' גירושין פ"ד ה"ב.

ב. בפמ"ג סי' שס"ג במש"ז ס"ק ה' כי שיש להסתפק אם כתותי הוא דין דאורייתא או דרבנן, ובגמ' זו מבואר כאן שהוא דין דאורייתא וע"כ הק' שיהא טהור משום כתותי, וכן יש להוכיח גם בתו' סוכה ל"ה א' דהק' שבאתרוג של ערלה למ"ל משום שאין בו דין ממון תיפו"ל משום כתותי ואם כתותי דרבנן ל"ק, אך ע"ש במהרש"א שזה גופא תי' התו' וע"ש בתו' הרא"ש ובחי' ר' מאיר שמחה, ובמש"כ בשלמי יוסף סוכה שם.

ג. והנה ברמב"ם פט"ז מהל' טו"צ ה"א מבואר שבית המנוגע אסור בהנאה, ובש"ך בנקודות הכסף יו"ד סי' רכ"א ס"ק מ"ה כי שיש בזה מחלוקת בירושלמי וע"ש שצייד שאין אסור בהנאה, (וצ"ע שלכאוי' ד' הירושלמי הם אחר דוקא באופן שעשה מהם סיד ונשתנית צורתם), ולד' הנקה"כ יתחדש שיש דין כתותי בדבר שדינו לאבדו אף שאין בו איסור"נ.

ד. הנה דין כתותי הוא דוקא במקום שיש דין שריפה מה"ת וכמבואר בתו' סוכה ל"ה א', אבל איסור"נ שאין בו דין שריפה לא, וע' בשו"ת שער אפרים סי' ל"ח גבי בשר בחלב, ובהמשך הגמ' מבואר שתקרות ע"ז הואיל ואין לה ביטול ע"כ כתותי מכתת שעורה, והנה בקה"י ב"ק סו"ס ג' דייק מלי' הרמב"ם פ"ז מהל' ע"ז ה"א שבתקרות אין דין איבוד ע"ז, וצ"ע שבהמשך הגמ' מבואר שיש כתותי בתקרות ע"ז, ואם בתקרות אין דין איבוד יהא מוכח שכתותי אינו דוקא במקום שיש דין איבוד אלא בכל איסור"נ.

אם צריך להקדים כהן בנטילת לולב

סוכה מ"א ב' ולא היה לולב אלא לר"ג בלבד שלקחו באלף זוז נטלו ר"ג ויצא בו ונתנו לרבי יהושע במתנה נטלו ר' יהושע ויצא בו ונתנו לר' אלעזר בן עזרי' במתנה נטלו ר' אלעזר בן עזריה ויצא בו ונתנו במתנה לר"ע נטלו ר"ע ויצא בו והחזירו לר"ג, והנה במו"ק כ"ח ב' אי' דתנא דבי ר' ישמעאל וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון, וע"ש ברש"י לפתוח בראש לקרות בס"ת ולברך ברכת המזון, והנה אם עומדים כמה בנ"א ורוצים ליטול לולב אם יש דין להקדים כהן, ומגמ' זו לכאוי' מוכח שא"צ, שהרי ר' אלעזר בן עזרי' היה כהן ור' יהושע בן חנניה היה לוי כמבואר במע"ש פרק ה' מ"ט, ומ"מ נתן לר' יהושע קודם ראב"ע וי"ל. ואמנם ר' יהושע היה חכם אבל גם ראב"ע היה חכם כדאי' בברכות דף כ"ז ב'.

והשיב ע"ז מו"ר הגר"ח קניבסקי "כבוד התורה קודם לכבוד הכהונה כדתנן סוף הוריות, ומי שיותר חכם מחברו הוא קודם כמ"ש בירושלמי שם הסברן קודם לפלפלי".

ולפ"ז צריך להקדים בנטילת לולב מי שיותר חכם, והנה בברכות שם אי' שרצו למנות את ר' יהושע לנשיא אלא משום המחלוקת עם ר"ג לא מינוהו ורצו למנות את ר"ע ולא מינוהו משום שאין לו זכות אבות ובסוף מינו את ראב"ע ומשמע שר"ע היה גדול מראב"ע, וכאן נתנו לו את הלולב בסוף.

שוב שאלתי לכי' רבנו זללה"ה בעל אילת השחר ואמר בפשיטות שאין דין וקדשתו בד"ז, שוב הראוני שבחת"ס והגאון האדרי"ת ז"ל בס' חשבונות של מצוה סי' רס"ט עמדו בקו' הנ"ל.

והנה ר' אליעזר ס"ל במס' שבת (דף ק"א ע"א), שמכשירי סוכה דוחין את השבת, דאמר ר' הנה "תניא סוכה וכל מכשיריה, דוחין את השבת, דברי רבי אליעזר", והשתא י"ל שגם כשעושה תשלומין בליל שמיני, המכשירין דוחין את השבת, ואותו אדם שלא אכל בליל יו"ט סוכות, ועכשיו בשמי"ע צריך לישב בסוכה, יוכל לעשות מלאכות בשביל לעשות סוכה, אבל אדם אחר שאכל בליל ראשון, שאצלו שמי"ע אינו תשלומין, אם יעשה אותם מלאכות, יהא חייב חטאת.

ג. הבדלה על הפת בליל יו"ט, היא דין מהלכות הבדלה שלמדו אותו הראשונים מדיני מחיצות, דעיין באור זרוע (ח"ב הל' מוצ"ש סי' צ"א), שכתב דאף שבסתם מוצאי שבת אין מבדילין על הפת, אבל במוצ"ש שהוא ליל יו"ט הרי עושין פקנה"ז, וכיון שעושה קידוש על הפת יכול גם להבדיל, ועיין שם שלמד דבר זה ממנו דהוי דופן לענין שבת הוי דופן לענין סוכה, וז"ל "ובמוצ"ש ליו"ט, כתב רב עמרם פקנה"ז פת במקום יין היכא שאין לו יין, ואע"ג דאין מבדילין על הפת בשאר מוצ"ש, אבל הכא מתוך שמקדש עליו מבדיל עליו נמי, והביא ראיה לדבריו מורי ר' אברהם ברי' עזריאל זצ"ל, מפ"ק דסוכה, גבי שתים כהלכתן ושלישית אפי' טפח דאמר רבא וכן לענין שבת, מינו דהויא דופן לסוכה הויא נמי דופן לשבת, פי' אע"ג דבשאר שבתות לא חשיב' דופן, הכא כיון דהוה דופן לסוכה הוה נמי לשבת", ועיין שם עוד מש"כ לחלק. ועיין בשו"ע (או"ח סי' רצ"ו ס"ב), שהביא ב' שיטות בזה.

ד. בהדס שנקטם ראשו ואין חופין העלים את ראשו, מצאנו שכשר רק אם יחתכו את ראשו, ואם לא יחתכו את ראשו, יהא ההדס פסול, דהנה השו"ע (או"ח סימן תרמ"ו ס"י), כתב לגבי הדס "נקטם ראשו כשר", ובמשנה ברורה (שם סי' כ"ט), כתב "ואין זה דומה ללולב וערבה דנקטם ראשו פסול בהן דבהדס ענפיו חופין ראשו [היינו העלים] ואין קטימתו ניכרת בהן", וכתב בשער הציון (שם סי' כ"ב), "ולפי זה אם נקטם הראש של ההדס, דהיינו ראש העץ כדלקמיה, ואין שם עלים לחופף על ראשו פסול אפילו בדליכא אחר וכו', ועיין בבכורי יעקב שכתב דמכל מקום שייך תקנה שיקטום גם העץ עם שני העלים עד סמוך לקן שתחתיו והוי פסול שחזור להכשרו" ע"כ.

ה. בנוטל ארבעת המינים בזה אחר זה וסח ביניהם, מצאנו ברכה על נטילת עץ עבות, ועל נטילת ערבה ועל נטילת אתרוג, שאפשר לאמרם רק בחג הסוכות, אבל רוב העולם שנוטלים ביחד אין מזדמן להם לאומרם, דהנה הרמ"א (או"ח סימן תרנ"א י"ב), כתב לגבי הנוטל ד' מינין בזה אחר זה, "ואם סח ביניהם צריך לברך על כל אחד בפני עצמו", והמשנה ברורה (שם סי' כ"ו), כתב "על הדס על נטילת עץ עבות, ועל ערבה על נטילת ערבה וכן על אתרוג".

ו. בדיני עירוב תבשילין שהם לכמה ימים טובים, מצאנו ששמיני עצרת אינו רגל בפני עצמו, אלא הוא חלק מחג הסוכות, דהנה הביאור הלכה (סימן תקכ"ז סעיף י"ד), הביא מחלוקת האם אפשר לעשות עירוב תבשילין לכמה ימים טובים, והביא ש"י שאפשר לעשות רק באותו יו"ט, כגון יו"ט של סוכות ושמיני עצרת, וז"ל "דע דיש עוד דעה שלישית בין הפוסקים, (והוא דעת מרדכי והגה"מ בשם הירושלמי), דליו"ט אחר אין יכולין לערב, אבל לאותו יו"ט כגון שחל סוכות ביום ה', שיכול לומר ערב יו"ט שיהיה גם על שמיני עצרת, ועיין בביאור הגר"א דהעתיק דין זה ג"כ בשם, ובשם הירושלמי וכו' עיין שם.

ז. בהלל מצאנו שהשליח ציבור אומר פחות מהציבור, שהרי השליח ציבור אומר יאמר נא ישראל, ויאמרו נא בני אהרן, והציבור אומר הודו, וגם חוזר על הפסוקים האלו, והשליח ציבור עצמו אינו אומר הודו, וכן כל הצבור מנענע יותר שהרי מנענעים בכל אמירת הודו, ולכאורה היה מקום לחשוב שהצבור יש להם יותר שכן מהש"ץ, אולם האמת שהש"ץ הוא כמו המעשה אותם לדבר זה, וגדול המעשה יותר מן העושה.

ח. סוכה (דף מ"ט ע"א), דאמר ר' תניא אמר רבי אלעזר בר צדוק, לול קטן היה בין כבש למזבח, במערבו של כבש, ואחת לשבעים שנה פרחי כהונה יורדין לשם, ומלקטין משם יין קרוש שדומה לעגול דבילה, ובאין ושורפין אותו בקדושה, שנאמר בקדש הסד נסך שכר לה' (במדבר כ"ח ז').

א. איך יתכן כי שני בני אדם יושבים בסוכה אחת, ואחד מהם יוצא ידי חובתו, והשני אינו יוצא ידי חובתו.

ב. היכן מצוינו דאם שמיני עצרת חל בשבת, ושני אנשים הוציאו, כל אחד בפני עצמו, את אותו החפץ מרשות היחיד לרשות הרבים, אותו אחד שאכל בלילה הראשון פת בתוך הסוכה, אין הוא מתחייב חטאת על הוצאתו בשמיני עצרת, וחבירו שלא אכל פת בלילה הראשון של סוכות בסוכה, מתחייב חטאת על הוצאה מרשות לרשות, (לחד מ"ד ודלא כהילכתא).

ועוד מצוינו שאם עשו מלאכות אחרות בשמיני עצרת, מי שאכל בסוכה בלילה הראשון יהא חייב עליהם חטאת, ומי שלא אכל יהא פטור עליהם.

ג. היכן מצוינו דין בהלכות הבדלה שלמדו אותו הראשונים מדיני מחיצות.

ד. היכן מצוינו הדס שכשר רק אם יחתכו את ראשו, ואם לא יחתכו את ראשו, יהא ההדס פסול.

ה. מצוינו כמה ברכות שאפשר לאמרם רק בחג הסוכות, אבל רוב רובם של בני אדם אין מזדמן להם לאומרם.

ו. קיימא לן במסכת ראש השנה (דף ד' ע"ב), "דשמיני [עצרת] רגל בפני עצמו, לענין פז"ר קש"ב", והיכן מצוינו בדיני עירוב תבשילין, ששמיני עצרת אינו רגל בפני עצמו, אלא הוא חלק מחג הסוכות.

ז. בכל מקום השליח ציבור אומר יותר מהציבור, והיכן מצוינו שהש"ץ אומר פחות מהציבור.

ח. מצוינו מצוה שנעשית אחת לשבעים שנה (במס' סוכה)

א. כששניהם יושבים מתחת דופן עקומה, מצאנו שאחד מהם יוצא, והשני אינו יוצא, דהנה איתא במסכת סוכה (דף ד' ע"א), דאמר ר' "היתה גבוהה מעשרים אמה, ובנה איצטבא באמצעיתה, אם יש משפת איצטבא ולדופן, ארבע אמות לכל רוח ורוח פסולה, פחות מארבע אמות כשרה", ומבואר שאע"פ שבנה סוכה שהיא למעלה מעשרים, אם בנה בה איצטבא ומיעטה, ויש פחות מד' אמות לכותל, הרי מקום זה שעל האיצטבא כשר, ומוחוץ לאיצטבא לכאורה היה מקום להכשיר, מדין פסל היוצא מן הסוכה, אבל תחת דופן עקומה אי אפשר לישב, דאם היא דופן אינה סכך, ובאופן שיש דופן עקומה מארבעה צדדים, יל"ע האם יהא מותר לישב מתחת לדופן עקומה, שהרי סגי בסוכה בג' דפנות.

והנה דעת הדגול מרבבה (סי' תרל"ג), שיכול לישב בכל מקום, ומתחת לכל דופן עקומה, מכיון שכל פעם יכול לומר שהדופן עקומה הם שאר הדפנות, ולא במקום שהוא יושב עכשיו, ולהדגמ"ר יוצא שהוא יכול בבקר לישב בצד זה, ובערב בצד זה, וכן בכל החג, אבל בבכורי יעקב מצדד שאמנם בשני אנשים אפשר לומר כן, אבל באדם אחד אי אפשר לומר כן, והובא דבריהם להלכה בשער הציון (שם סי' כ"ג), נמצא להבכורי יעקב שאם פעם אחת ישב בצד אחד, שוב אין יכול לישב בצד אחר, ולפי"ז אם בא לישב בצד אחר הוא אינו יוצא יד"ח, אולם חבירו יוצא יד"ח, [ועיין בהערות להגר"ש"א על מס' סוכה (דף ד' ע"א)], שדן שבכהאי גוונא שכל אחד יושב תחת דופן עקומה, האם יכול אחד להוציא את השני בברכת לישב בסוכה.

[וצ"ע מעירובין (דף ע"ו ע"א), דאמר ר' "מי משוית להו, לגבי דהאי בית, ולגבי דהאי בית שער, ולגבי דהאי בית שער, ולגבי דהאי בית וכו' ", ועיין שם ברש"י שכתב (שם ד"ה לא), "ולא הו' מילי דרבנן כי חוכא ואיטלולא].

ב. תנן במס' סוכה (דף כ"ז ע"א), "אמר רבי אליעזר מי שלא אכל ליל יום טוב הראשון, ישלים ליל יום טוב האחרון של חג", כלומר לרבי אליעזר כל מי שלא אכל בליל יו"ט ראשון של סוכות, יאכל בליל שמיני עצרת, ושיטת רש"י (שם ד"ה ישלים), שיאכל בשמי"ע חוץ לסוכה, אולם התוספות רי"ד (שם ד"ה ועוד), כתב "משלים ואוכל בסוכה", ומבואר שבשמיני עצרת צריך לאכול גם בתוך הסוכה, ואם היה לו סוכה שאינה רה"י גמורה לענין שבת, אלא רק מדין "מגו דהויא דופן לענין סוכה, הויא דופן לענין שבת" (סוכה דף ז' ע"א), הרי מבואר שם בר"ן שע"י המיגו נעשה רה"י גמורה לשבת, ומתחייב חטאת אם הוציא משם לרה"י, וממילא מצאנו שאם אדם אכל בליל יו"ט סוכות, הרי בשמיני עצרת סוכתו אין עליה שם סוכה, וא"כ אינה רה"י ואינו מתחייב עליה אם הוציא מתוכה לרשות הרבים, וחבירו שלא אכל נמצא שצריך לאכול בסוכה, והוי אצלו רה"י, ואם מוציא משם לרה"י הרי הוא יהא חייב קרבן חטאת. [ויש לפלפל בזה דאולי א"א לחלק שיהא רה"י לגבי אחד, ולא לגבי חבירו, ועיין באחרונים שדנו אם באשה שאינה חייבת בסוכה, אמרי' גם כן דהוי רה"י לנשים, כיון דהוי רה"י לנשים, (עיין בתשי' בנין ציון, ובמקראי קדש)].

כוס של ברכה קמיה ידידנו עוז
תלמיד מובהק למו"ר, חבר המערכת
הג"ד אריאל דהן שליט"א
לרגל הולדת בתו מיכל בשנת תשע"ז
יזכו לנחלה על מבועי התורה והיראה
מתוך נחת והרחבת הדעת